

УДК 82-1.161.2:112.2/03

М. Д. Єфремова,
викладач

(Гуманітарний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка)

БОРИС ГРІНЧЕНКО – ПЕРЕКЛАДАЧ НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

У статті проаналізовано переклади Б. Грінченка з німецької поезії (на прикладі перекладів віршів Й. Гете, Ф. Шиллера, Г. Гейне). Досліджено мовно-стилістичні особливості цих перекладів та їх вплив на розвиток виражальних засобів української літературної мови. Аналіз цих перекладів здійснено в зіставленні з перекладами П. Куліша, Д. Загула, М. Рильського, Л. Первомайського, М. Лукаша, І. Качуровського. Показано, що переклади Б. Грінченка за своїми художніми якостями не поступалися еталонним російським перекладам В. Жуковського, на які орієнтувалися більшість тогочасних освічених українських читачів. І тим ці переклади виконували функцію утвердження повностатусності української мови, становлення її на однаковий щабель з іншими європейськими мовами, зняття стереотипу "мови для хатнього вжитку".

Починаючи від старокіївської доби, перекладна література відігравала надзвичайно важливу роль у нашому культурному житті і як виховний засіб, і як засіб самовиразу нації і збагачення її мови. Переважна більшість помітних українських письменників минулого ставали подвижниками перекладацької справи. Своім зняттям, поряд з оригінальною творчістю, вони часто обирали переклад, що був для них водночас ефективним засобом підвищення власної майстерності.

На межі XIX і XX століть розгорталася масштабна перекладацька діяльність Бориса Грінченка. Це відбувалося на тлі дії урядових заборон на українську мову, коли згідно з чинним Емським актом 1876 року друк будь-яких перекладів українською мовою категорично заборонявся, а сама література українською мовою штучно обмежувалася до рамок творів на селянську тематику "для хатнього вжитку". Легальна можливість друку перекладів Б. Грінченка в межах Російської імперії з'явилася тільки 1905 року – і отже цією можливістю письменник тішився лише кілька останніх років свого життя. Водночас переклади Б. Грінченка (навіть виконані до 1905 року) були зорієнтовані на максимально широку читачку аудиторію. Вони відзначаються природністю мови, стилістичним багатством і тактом, тонким розумінням особливостей першотворів. Борис Грінченко першим порушив питання проблеми взаємовідносин українського перекладу та читача, обстоював необхідність якнайширшої перекладацької роботи.

Проблеми історії та суспільної ролі українського художнього перекладу не є новими, їх вивченням займалися О. Білецький, Р. Гром'як, О. Дорошкевич, М. Жулинський, О. Забужко, Р. Зорівчак, Н. Калениченко, С. Кіраль, В. Коптілов, Г. Кочур, М. Москаленко, М. Новикова, А. Погрібний, С. Павличко, В. Радчук, М. Стріха, О. Чередниченко та інші дослідники. Водночас досі відсутнє системне й цілісне дослідження, спеціально присвячене перекладацькій діяльності Б. Грінченка, його дружини (підписувала переклади як "Марія Загірня") та дочки Насті Грінченко.

Метою статті є дослідити переклади Б. Грінченка з німецьких поетів у зіставленні з пізнішими перекладами, показати, яке місце посідали ці переклади в загальному процесі утвердження модерної української літератури й розвитку виражальних засобів української літературної мови.

У різні роки Б. Грінченко переклав поезії Й. Гете, лірику та драми Ф. Шиллера, вірші Г. Гейне. Вибір текстів для його перекладів очевидно зумовлений як потребами заповнення культурних "прогалів" (численних з огляду на несприятливі умови розвитку "бездержавної" української літератури під гнітом Валуєвської та Емської заборон – про це див. монографії С. Павличко [1] та М. Стріхи [2]), так і загальним настроєм доби. У підсумкову книгу віршів Б. Грінченка "Сонце сходить" [3], що мала репрезентувати його поетичну творчість перед тогочасним читачем (1914), відомий літературознавець, літературний критик і громадський діяч С. Єфремов вмістив поміж оригінальних поезій і 6 перекладів. З них – три переклади німецьких класиків: "Лісовий цар" Гете, "Як землю ділено" Шиллера, "Лорелея" Гейне.

Надалі зупинимося на аналізі саме цих віршів – як "презентаційних" для самого Б. Грінченка і як "хрестоматійних", упізнаваних кожною освіченою людиною того часу.

За твердженням відомого українського перекладознавця В. В. Коптілова [4], історія українських перекладів балади Й. В. Гете "Вільшаний король" – це історія поступового, дедалі глибшого проникнення перекладачів у зміст і стиль славетного твору Гете, дедалі повнішого оволодіння його своєрідною ритмікою. Балада Гете поліфонічна і особливу трудність при її перекладі становить відображення чотирьох голосів – хворого сина, батька, Вільшаного короля та об'єктивного викладу автора на початку й наприкінці поезії. Адже кожен із цих голосів має свою інтонацію, свою манеру говорити: мова автора стримана, енергійна, стисла; мова сина уривчаста, схвильована; мова батька поєднує заспокійливі інтонації з тривожними; мова Вільшаного короля загрозлива й наступальна.

Перший український переклад балади Гете зробив Пантелеймон Куліш. У своєму перекладі П. Куліш раз у раз порушує стиль Гетевої балади, нагромаджуючи пестливі форми іменників, властиві загалом для ранньої доби українського перекладу, замінює чоловічу риму жіночою, часто вживає прийом ретардації:

*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?
Es ist der Vater mit seinem Kind;*

На думку В. Коптілова, для цього перекладу характерне "порушення правди художніх образів", – саме з огляду на застосований перекладачем усе той-таки народно-поетичний стиль:

*Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar.*

*Синка на сідельці везе під полою...
... Чого се ти, синку, очиці ховаєш?*

*"Коханий мій хлоню, ходімо зо мною,
Гулятимем гарно-прегарно з тобою,
Квітками в нас пишно лука процвітає,
Парчею матуся мене зодягає".*

На думку В. Коптілова, (який, згідно з висновком М. Стріхи розвивав тут "зеровську" методологічну настанову [2], за якою "одомашнення" й "фольклоризація" були своєрідною "дитячою хворобою" ранніх українських перекладів) Куліш надто українізував реалії; перевагою версії Б. Грінченка стало те, що він рухався в бік "західноєвропейського колориту" (хоч до кінця теж не звільнився від табуваної "народнопоетичності"); а натомість Загул і Рильський вже цілком подолали цю "дитячу хворобу" [4].

Не менш цікава заувага В. Коптілова й щодо формальних аспектів версій чотирьох перекладачів. Куліш переклав дольники Гете "правильними" амфібрахіяма, а чоловічі рими оригіналу замінив жіночими; й від цього балада стала радше елегією, а не трагічною. Б. Грінченко відновив чоловічі рими, Д. Загул – дольники, а М. Рильський послідовно зробив текст гранично "рубаним". При цьому Куліш розсудливий, експресію пом'якшує, у Грінченка й Загула емоційність вища, а Рильський і тут досягнув найвищого результату.

Наступний у часі переклад балади Гете належить Б. Грінченку. Перекладач вдається до чотиристопового амфібрахія – віршового розміру, обраного свого часу Жуковським для свого відомого російського перекладу. Цей розмір, хоч і не є аналогом авторського, все ж таки ближчий до першотвору, ніж розтягнений за рахунок жіночої клаузули рядок Куліша. Б. Грінченко дуже вдало відтворює схвильовану мову дитини, що контрастує з розважливою, але перейнятою прихованою тривогою мовою батька:

*Mein Sohn, was birgst du so bang dein
Gesicht? – Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht?
Den Erlkönig mit Kron' und Schweif?
Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif.*

*– Чом личко сховав ти, мій синку малий?
– Ой, тату! Чи бачиш? – Он цар лісовий:
У довгій кереї, в короні... дивись!
– То, синку, тумани навкруг простяглись.*

Тим переклад Б. Грінченка виграє порівняно з еталонним російським перекладом Жуковського (відомим усім тодішнім освіченим читачам в Наддніпрянській Україні), в якому дитина тремтіла ще до зустрічі з Лісовим Царем, де батько змальований старим, а перше марення сина носить описовий характер [5: 458]:

Родимий! Лесной царь в глаза мне сверкнул!

Переклад Грінченка незрівнянно вищий від Кулішевого тим, що в ньому вловлено потрібну інтонацію. "Вільшаний король" Гете добре знав серце дитини, знав, чим його заманити, що запропонувати і Б. Грінченко майстерно це відтворив:

*Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Hoh.*

*– "До мене мій хлопче! В дібровах густих
Дочок уродливих побачиш моїх:
Вестимуть таночок і будуть співать,
Співаючи будуть тебе колихать."*

Відповідність інтонації оригіналу Б. Грінченко зберігає і при відтворенні мовної партії автора. Це, на думку В. Коптілова, особливо добре відчувається в останній строфі. В оригіналі фінальний чотиривірш відрізняється від усіх інших. Грінченко тримається ближче до психологічної атмосфери поезії Гете, гостріше відтворює передчуття трагічної розв'язки [4]:

*Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.*

*Наляканий батько не їде – летить ...
А хлопець нудьгує, а хлопець кричить.
Добіг він додому і дивиться він:
В руках уже мертвий лежить його син.*

Третій переклад "Вільшаного короля" зробив Дмитро Загул. Він зумів наблизитися до ритміки оригіналу, остаточно відмовитись від використання амфібрахія. Проте, за спостереженням В. Коптілова [4], репліки персонажів звучать дещо кострубато й неприродно, втискаючи думку в рядок. Ця кострубатість виявляється і в перекладі заключної строфи поезії, що, зокрема, призводить до невиправданого пропуску слова в першому рядку, й до відверто недоречних, задля рими вжитих "кількох хвилин" у передостанньому рядку, й до постановки під логічний наголос наприкінці інших рядків не найважливіших (а то й випадкових) слів:

*Dem Vater grauset's, er reitet geschwind,
Er hält in Armen das ächzende Kind,
Erreicht den Hof mit Mühe und Not;
In seinen Armen das Kind war tot.*

*А батько ще швидше – схопив його жах,
І стогне у нього син на руках.
Доїхав додому за кілька хвилин;
В руках уже мертвий лежав його син.*

Наступним у часі перекладачем балади Гете став Максим Рильський, який максимально наблизився до ритміки першотвору та розмаїтими лексичними засобами підкреслив мотив страху, лиховісного передчуття. Варто зауважити, що жоден із перекладачів до Рильського не наважився вжити у тексті романтичної балади таке неестетичне слово, як "хвіст" (німецьке слово з оригіналу *Shweif* може означати не лише "шлейф", але й "хвіст", але не в собаки, а в лева, комети чи диявола) [5]. У Куліша Вільшаний цар "в короні віглатий, кудлатий, патлатий", а у наступних перекладах він "У довгій кереї, в короні" (Б. Грінченко), "В короні й кереї король лісовий" (Д. Загул) (порівняймо: "В короне, с густой бородой" у В. Жуковського). Жоден з цих перекладачів не врахував того, що Вільшаний король – не тільки фантастичний персонаж Гете, а ще й видиво хворої дитини. Відтак, за В. Коптіловим "хвіст" Вільшаного короля – це атрибут дитячого уявлення про щось страшне й вороже. Проте, як зазначає М. В. Стріха, Грінченко із Загулом цілком умотивовано переклали *Schweif* як "керея" (роблячи при цьому наголос у словосполученні "Вільшаний цар" саме на останньому слові), а Рильський підкреслив саме демонічність, "вільшаність" балади Гете [2]:

*Siehst, Vater, du den Erbkönig nicht?
Den Erbkönig mit Kron' und Schweif*

*Король вільшаний он там стоїть!
– Він у короні, хвостатий пан!*

У своєму відомому аналізі В. В. Коптілов віддає рішучу перевагу перекладові М. Рильського [4]. Натомість М. В. Стріха відзначає: кожен з цих перекладів був орієнтований на свою добу й мав власного читача [2]. І в цьому ряді переклад Б. Грінченка має окреме значення, оскільки саме він підніс українське перекладацтво на рівень стандартів, яких дотримувалося перекладацтво російське в особі свого визнаного лідера В. А. Жуковського (на ці стандарти орієнтувалися більшість освічених тогочасних українських читачів). Водночас при аналізі перекладів вірша Гете варто пам'ятати влучне спостереження М. Цветасвої з відомого есею "Двоє "Лісових царів" [5]. Поетеса вважала: краще перекласти "Лісового царя", ніж це зробив Жуковський – неможливо; хоча у нього – це інший Лісовий цар, аніж у Гете. Так само кожен з українських перекладачів запропонував свого "Вільшаного короля", і серед них версії Б. Грінченка належить почесне місце.

Твори німецького письменника-романтика Фрідріха Шиллера українською мовою перекладали Пантелеймон Куліш, Борис Грінченко, Олена Пчілка, Борис Тен, Микола Лукаш та ін. Вірш Шиллера "Як землю ділено" – своєрідний маніфест романтичної поезії. Своім перекладом Б. Грінченко поклав основу, від якої потім відштовхувався Лукаш, який у 1960-ті рр. видав вибір лірики Шиллера [6].

Розглянемо кілька уривків з цих перекладів у зіставленні з оригіналом. У Бориса Грінченка "поділ землі" відбувається так:

*Da eilt', was Hande hat, sich einzurichten,
Es regte sich geschäftig jung und alt.
Der Ackermann griff nach des Feldes Fruchten,
Der Junker birschte durch den Wald.*

*Хто руки мав – біжить усяке брати,
Сипнув народ по всіх землі кутках;
Мужик лани почав мерицій орати;
Метнувсь панок стріляти по лісах [3: 194].*

Як видно, переклад Б. Грінченка не лише поетичний, але й доволі точний. *Der Junker* цілком умотивовано перекладено як "панок". Лишень колоритне *jung und alt* (молодий і старий) перекладено нейтральним "народ". Переклад М. Лукаша дуже близький до попередньої версії і змістовно, і інтонаційно (обоє перекладачів вживають "канонічний" п'ятистоповий ямб шиллерівського оригіналу). Проте його лексика по-лукашівському дещо яскравіша:

*Заворушивсь одразу люд рукатий,
Старе й мале біжить – бери, хапай!
Зайняв у полі займанцину ратай,
Метнувся пан на лови в гай.*

Відтворено у другому рядку й колоритне *jung und alt* оригіналу.

На нашу думку, основною перевагою перекладу Б. Грінченка є те, що він не лише адекватно відтворює зміст оригіналу, ритмічно зручний для читання, мелодійний і витриманий у характерній для романтичної поезії тональності:

*"Wenn du im Land der Träume dich verweilet",
Versetzt der Gott, "so hadre nicht mit mir.
Wo warst du denn, als man die Welt geteilet?"
"Ich war", sprach der Poet, "bei dir."*

*– Як згаяв часу мріях, то зо мною
Не сперечайсь! – йому прорік Зевес:
Де ж був, як Світ тут ділено? – "З тобою" –
Поет сказав – "я був серед небес"*

Напевно, версія М. Лукаша має свої переваги, але й переклад Б. Грінченка зовсім не втратив свого художнього й пізнавального значення.

Б. Грінченко перекладав не лише лірику, а й драматургію німецького романтика. Драма Шиллера "Вільгельм Телль" – історія боротьби швейцарців за свою свободу проти австрійського гніту. Відтак волелюбні настрої головного героя були відверто суголосні самому письменнику, який перекладав драму на початку 1890-х. Переклад Б. Грінченка мав сценічну історію. Вже в радянський час згідно з постановою Вищої Науково-Репертуарної Ради при відділі Мистецтв Головополітосвіти НКО УСРР від 15 квітня 1926 року п'єса була дозволена до вистави [7].

Герої Шиллера, самі відкинуті суспільством, викривають у своїх промовах сильних світу, виступають на захист пригноблених. Дуже яскраво в творі відбито почуття протесту проти всякого гніту:

Небесна правдо! Коли хтось визволить цей край з неволі?

Люди не знають що на них чекає, чи зміниться щось на краще:

*Терпіть же, скільки змоги, намісницьке знуцання! Може швидко все зміниться, як інший імператор
настане в нас. Під Австрію ж пішовши, навіки ви в неволю віддастесь.*

Новий намісник відверто знущається з людей, змушує їх поклонитись своєму брилеві, щоб навчити людей "гнути спину", бути покірними, а також навмисно будує на території в'язницю.

*Мужі з країни Урі! Ви бачите цей бриль, – почепим зараз ми на стовпі високому його ... І так велить
намісник, щоб бриля шановано, немов його самого.*

Народ пригнічений, вся надія лише на Вільгельма Телля, який вбиває намісника і рятує рідний край:

Тепер кінець неволі! Безпечено від тебе вже невинність, не будеш більше шкодити країні.

Проте надії письменника на те, що переклад пробудить волелюбні почуття в українських селян, не справдилися. У фактично першій розвідці, присвяченій рецепції творів світової літератури українськими селянами [8], письменник чесно визнає: "Вільгельма Телля" селяни слухали з великим зацікавленням, але вбачали в головному героєві "зовсім не борця за рідний край, а тільки оборонця своєї сім'ї, "а то тільки так прийшлося". Справжні ж наміри Б. Грінченка виявилися очевидними тільки для читачів з кола нечисленної тоді української інтелігенції.

Ранній етап знайомства України з Гейне характерний вільними перекладами його творів та вільним ставленням перекладачів до змісту і форми оригіналів, яке виливалося в українізацію переспівів з Гейне, створювалися варіації на позичені теми, використовуючи звичну поетичну фразеологію, ритміку, інтонації [9]. Як зазначає В. В. Коптілов: справжнє знайомство України з Гейне почалося в 1892 р., коли у Львові вийшли перші дві збірки його творів. У перекладах Лесі Українки і Максима Стависького було видано "Книгу пісень", а в перекладах І. Франка "Вибір поезій" Г. Гейне. Наприкінці XIX ст. ліричні твори німецького поета перекладають М. Коцюбинський, П. Грабовський, П. Куліш, М. Вороний, К. Білиловський, на початку XX ст. – П. Мирний, Б. Грінченко, А. Кримський. А згодом з'являються переклади Д. Загула, В. Кобилянського, Й. Дейча, Л. Первомайського, В. Коптілова, інших перекладачів [4]. Порівняймо переклади хрестоматійного вірша Гейне "Лорелея", зроблені Б. Грінченком, відомим перекладачем радянської доби Л. Первомайським [9] та визначним теоретиком і практиком українського перекладу І. Качуровським [10], який упродовж останніх десятиліть живе і працює в Мюнхені.

Оригінал Гейне написаний дольником, де число наголошених складів у рядку фіксоване (три), а число ненаголошених – може сильно варіюватися, надаючи віршеві інтонаційної різноманітності. У перекладі Грінченка натомість – ритмічно правильний розмір – трьохстопний амфібрахій. До того ж перекладач полегшує собі завдання, залишаючи риму лише в другому й четвертому рядкові:

<i>Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,</i>	<i>І сам я не знаю чого се</i>
<i>Daß ich so traurig bin,</i>	<i>Такий обгорта мене сум,</i>
<i>Ein Märchen aus uralten Zeiten,</i>	<i>І все старосвітська казка</i>
<i>Das kommt mir nicht aus dem Sinn.</i>	<i>Не йде та не йде мені з дум.</i>

Первомайський відтворює дольник оригіналу – дольником. В окремих строфах цей дольник звучить легко й природно, як-от у першій:

*Не знаю що стало зо мною,
Сумує серце моє;
Мені ні сну, ні спокою
Казка стара не дає.*

Проте вже при початку третьої строфи:

<i>Die schönste Jungfrau sitzet</i>	<i>Незнана красуня на кручі</i>
<i>Dort oben wunderbar,</i>	<i>Сидить у самоті</i>

другий рядок сприймається вже не як дольник, а як правильний тристоповий ямб, не лише руйнуючи ритміку, але й ускладнюючи читання. Так само як тристоповий ямб звучить у Первомайського й останній рядок вірша ("зробила Лорелей"). Формальні підстави для цього дає оригінал ("Die Lorelei getan"). Але для українського читача, який до цього оригіналу не зазірав, враження від поезії може стертися. Очевидно, відчуваючи це, І. Качуровський [10] переклав ці два рядки повноцінними дольниками ("Чудесна сидить краса", "тепер Лорелей оця"). Проте враження від цього перекладу псує відверто невірне передостання строфа:

<i>Den Schiffer im kleinen Schiffe,</i>	<i>Плавця у човні малому</i>
<i>Ergreift es mit wildem Weh;</i>	<i>Охоплює дикий біль:</i>
<i>Er schaut nicht die Felsenriffe,</i>	<i>Забувши про рифи при тому,</i>
<i>Er schaut nur hinauf in die Höh'.</i>	<i>Він дивиться вгору відтіль.</i>

Натомість переклад Б. Грінченка досі лишається найлегшим для читання і сприймання:

*Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr gold'nes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar,*

*Чудової вроди дівчина
У пишому сяйві зорі
Своє золотєє волосся
Розчісує там на горі.*

Варто зауважити, що зацікавлення Б. Грінченка поезією Г. Гейне аналізованим віршем не обмежуються. Зокрема, в лютневому і травневому числах "Нової громади" за 1906 рік Б. Грінченко дав вправний переклад відомої книги німецького поета "Північне море". Цей переклад характеризує лексична виразність і велике ритмічне різноманіття (від своєрідного ритмізованого білого вірша на різностоповій ямбічній основі – до білого чотиристопового хоря). І відтак він якнайкраще вписується в концепцію модернізації українського письменства, здійсненої на межі XIX – XX саме через переклад творів світової літератури, що була предметом аналізу в книжках С. Павличко [1] та М. Стріха [2].

На завершення відзначимо: своїми перекладами Б. Грінченко розвивав виражальні засоби української мови. І, якщо ранні українські переклади (Гулак-Артемівський, Куліш та ін.) прикро вражали окремих читачів своєю надмірною фольклоризацією, то читач межі XIX – XX століть розумів: переклади Б. Грінченка за своїми художніми якостями не поступаються еталонним російським перекладам В. Жуковського. І тим в умовах офіційних урядових заборон ці переклади виконували функцію утвердження повностатусності української мови, демонстрували її придатність для відтворення вершинних творів світової літератури і тим ставили її на однаковий щабель з іншими європейськими мовами, знімали з української мови накинута зовні стереотип "мови для хатнього вжитку". Хоча минуло вже багато років, та переклади Б. Грінченка не лише втратили своєї ваги, а й підказали пізнішим перекладачам (насамперед М. Лукашеві) шляхи подальшого наближення до оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К.: "Либідь", 1999. – 447 с.
2. Стріха М. В. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / М. В. Стріха. – К., 2006. – 344 с.
3. Сонце сходить... Вірші Б. Грінченка / [за ред. С. Єфремова]. – К.: "Вік", 1914. – 194 с.
4. Коптілов В. Першотвір і переклад / В. Коптілов. – К., 1972. – С. 121–127.
5. Цветаева М. Два "Лесных царя" / М. Цветаева // В кн.: М. Цветаева. Сочинения. – Т. 2. – Москва: "Художественная литература", 1980. – С. 458–565.
6. Шиллер Ф. Лірика / Ф. Шиллер; [переклад М. Лукаш]. – Київ: "Дніпро", 1967. – 196 с.
7. Шиллер Ф. Вільгельм Тель / Ф. Шиллер; [пер. Б. Грінченко]. – Харків: "Укр. Робітник", 1928. – 167 с.
8. Грінченко Б. Твори світової літератури на селі / Б. Грінченко // Нова громада. – 1906. – № 12. – С. 86–95.
9. Гейне Г. Вибрані твори в 4-х томах / Г. Гейне; [за ред. В. Коптілова]. – Т. 1. – К.: "Дніпро", 1974. – 405 с.
10. Гайне Г. Льорелай / Гайнріх Гайне // Круг понадземний. Світова поезія від VI до XX сторіччя. Переклади / І. Качуровський. – Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська Академія", 2007. – 290 с.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.

Єфремова М. Д. Борис Грінченко – перекладач німецької поезії.

В статті проаналізовані переклади Б. Грінченка з німецької поезії (на прикладі перекладів віршів І. Гете, Ф. Шиллера, Г. Гейне). Досліджені мовно-стилістичні особливості цих перекладів і їх вплив на розвиток виразних засобів української мови. Аналіз цих перекладів здійснено в порівнянні з перекладами П. Куліша, Д. Загула, М. Рильського, Л. Первомайського, М. Лукаша, І. Качуровського. В статті розглядається історичне значення перекладів Б. Грінченка, які по своїм художнім якостям не поступали еталонним російським перекладам В. Жуковського, на які орієнтувалось більшість освічених українських читачів того часу. Ці переклади виконували функцію утвердження повноцінного статусу української мови, становлення її на однаковий рівень з іншими європейськими мовами, зняття стереотипу "мови для домашнього вжитку".

Yefremova M. D. Borys Grinchenko as the Translator of German Poetry.

The author has analyzed the translations by B. Grinchenko from German poetry on the examples of the poems by Goethe, Schiller and Heine. Lingually-stylistic peculiarities of these translations are explored, as well as their influence on the development of expressive means of the Ukrainian language. The analysis of these translations is based on the comparison with the translations by P. Kulish, D. Zagul, M. Ryl'sky, L. Pervomaysky, M. Lukash, I. Kachurovsky. It has been shown that Grinchenko's translations didn't yield the artistic qualities to the standard Russian translations by V. Zhukovskiy, which were the guideline for the majority of well-educated Ukrainian readers of that time. And thus, these translations contributed to the process of establishment of full status of the Ukrainian language at the same level with the other European languages, overcoming the stereotype of "being a household language".